

Ucraïna: un conflicte que no pot caure en l'oblit

N. 274. Novembre del 2024. Suplement del Quadern CJ n. 239
Cristianisme i Justícia. Roger de Llària, 13, 08010 Barcelona
93 317 23 38 • info@fespinal.com • www.cristianismeijusticia.net

En un context internacional cada vegada més dramàtic, la guerra a Ucraïna corre el risc de convertir-se en una guerra «oblidada». Tanmateix, el nostre deure és no permetre que caigui en el silenci.

(Papa Francesc, 3 de gener de 2024)

El conflicte armat internacional entre Rússia i Ucraïna ha desplaçat milions de persones i constitueix l'emergència humanitària més gran que s'ha viscut a Europa des de la Segona Guerra Mundial.

Des del 24 de febrer de 2022 s'han registrat més de 6 milions de refugiats procedents d'Ucraïna a tot Europa i uns altres gairebé 600.000 fora d'Europa (ACNUR). Dels refugiats ucraïnesos a Europa, més de 4,3 milions s'han registrat per rebre protecció temporal o règims nacionals de protecció similars.

Pel que fa als desplaçats interns a l'interior d'Ucraïna, es calcula que n'hi ha 3,7 milions. Més de dos terços dels desplaçats interns (70%) van declarar que fa un any o més que es troben en aquesta situació (OIM).

En aquests més de dos anys de conflicte, 4,6 milions de persones han tornat al seu lloc de residència habitual després d'haver passat un període significatiu de desplaçament des de l'estranger o a l'interior d'Ucraïna. Les xifres de les persones que han tornat de fora del país representen només un 22% del total (OIM). I, d'aquestes, s'estima que 298.000 segueixen desplaçades a l'interior del país (OIM).

Malgrat els grans esforços dels Estats Units i la Unió Europea, la guerra ha tingut serioses conseqüències a escala mundial, especialment una crisi energètica i

alimentària. Tant la producció com les exportacions han caigut dràsticament, i n'han quedat afectades les economies més desfavorides. Les exportacions ucraïneses, especialment de blat, tenen una importància crucial per a alguns països asiàtics i africans que, com a dada indicativa, de 2016 a 2021 van rebre el 92% del blat ucraïnès.

Igualment, a Ucraïna el conflicte a gran escala s'ha convertit en una guerra de baixa intensitat, amb un augment del nombre de tropes russes i en un inici de «fatiga ucraïnesa» per part d'alguns països occidentals, especialment amb l'emergència d'altres conflictes internacionals com és el cas d'Israel i Gaza, Líban, Sudan del Sud o Myanmar. Tot i això, la situació a Ucraïna segueix sent crítica, amb un impacte devastador en la població civil i una necessitat urgent de solucions diplomàtiques i humanitàries.

La UE s'ha solidaritzat amb Ucraïna i ha adoptat mesures sense precedents. Des del febrer de 2022, la UE s'ha reunit periòdicament per debatre la situació ucraïnesa des de perspectives diferents, exigint a Rússia en diverses ocasions que posi fi immediatament a les seves accions militars, retiri incondicionalment les seves tropes d'Ucraïna i en respecti la integritat territorial, la sobirania i la independència.

En resposta a l'agressió militar, la UE ha anat ampliant les sancions contra Rússia a través de diferents paquets, afegint un elevat nombre de persones i entitats a la llista de sancions i adoptant mesures restrictives. Aquestes mesures, però, han tingut i tenen una efectivitat limitada perquè Rússia ha trobat altres aliats per eludir-les.

La UE, malgrat el desgast i les tensions dels últims mesos, ha mostrat unitat

i força, i a inicis de 2024 ha aprovat un nou paquet d'ajudes a Ucraïna basat en quatre pilars: humanitari, polític, financer i militar.

La solidaritat guanya si hi ha voluntat política

L'arribada a Europa de més de 6 milions de refugiats ucraïnesos va fer que el 4 de març de 2022 s'activés la Directiva de protecció temporal, un mecanisme d'emergència amb l'objectiu d'alleujar la pressió sobre els sistemes nacionals d'asil i permetre que les persones desplaçades gaudeixin de drets harmonitzats en tota la UE. Entre aquests drets hi ha la residència, l'accés al mercat laboral i a l'habitatge, l'atenció mèdica, l'assistència social i l'accés dels menors a l'educació.

Aquest mecanisme es va concedir inicialment per un any, i el 28 de setembre de 2023 el Consell va acordar prorrogar la protecció temporal des del 4 de març de 2024 fins al 4 de març de 2025.

Els ciutadans ucraïnesos, a través d'aquesta protecció temporal, obtenen la residència gairebé de manera immediata. Aquesta situació proporciona una estabilitat que els ajuda a mirar al futur amb esperança, i a fer passos en el mercat laboral, l'accés a l'habitatge o el sistema educatiu.

El fet que puguin triar lliurement en quin estat membre es volen establir promou en la pràctica un equilibri entre els esforços d'acolliment dels estats membres, la qual cosa redueix la pressió sobre els sistemes nacionals d'acollida.

En definitiva, hem vist que, si hi ha voluntat política, en poques setmanes la UE ha pogut fer front a una emergència de refugiats sense precedents i complir

amb les seves obligacions en matèria de drets humans.

Els models d'acollida que s'han habilitat en bona part de la UE per als refugiats ucraïnesos han estat espais comunitaris i independents. Uns models que diferents entitats anem desenvolupant i proposant des de fa anys, com per exemple les xarxes de comunitats d'hospitalitat de l'SJM Espanya, o el programa Welcome del JRS France, entre d'altres.

L'experiència acumulada en aquests anys mostra que els models d'acollida basats en la vida independent i que asseguren la trobada entre els nouvinguts i la comunitat local ofereixen les millors oportunitats per a una integració reeixida. Amb els ucraïnesos, per tant, Europa sembla que segueix el camí correcte.

En canvi, tant la Directiva d'acollida de la UE com el desenvolupament que en duen a terme molts països de la UE mateixa promouen la detenció i empenyen els nouvinguts a ocupar espais d'acollida en grans centres, moltes vegades en les perifèries de les ciutats i no sempre en condicions que permetin cap mena d'inserció comunitària i social adequada. Hi ha exemples d'antigues casernes militars rehabilitades, illes minúscules o centres d'acolliment en vaixells enmig del port de càrrega.

El Nou Pacte Europeu de Migracions i Asil es focalitza en procediments fronterers obligatoris que probablement concentrarà milers de persones –infants inclosos– en centres de detenció *de facto* a les fronteres exteriors de la UE.

Lliçons apreses

Una lliçó important que hem après és que a les persones ucraïneses se'ls va donar

llibertat per triar el seu estat membre de destinació i també se'ls permet desplaçar-se d'un país a un altre mantenint la protecció temporal –això no és possible per a altres sol·licitants d'asil i ni tan sols per a altres refugiats reconeguts–. Aquesta llibertat de moviment ha demostrat que el sistema no s'ha col·lapsat i també que la gent s'ha traslladat a la seva destinació preferida (on tenien família o parents, on podien trobar feina...) i això ajuda definitivament al procés d'integració.

Nosaltres, en el JRS, estem compromesos activament des de l'inici del conflicte armat en l'acollida i la integració de persones ucraïneses a través d'un projecte important, denominat One Proposal, desenvolupat a Ucraïna i 13 països d'Europa. Coordinada pel JRS Europe i la Xarxa Xavier, i en col·laboració amb socis locals i ONG, la Companyia de Jesús ha proporcionat ajuda d'emergència, refugi, suport psicosocial, educació i integració, entre molts altres serveis.

Aquestes lliçons que estem aprenent amb l'emergència a Ucraïna podrien ser rellevants per a la recepció de refugiats d'altres regions, malgrat les diferències en els contextos. Quan hi ha voluntat política, amb una mirada que posa la persona en el centre, milions de refugiats no tan sols no suposen una amenaça per a Europa, sinó una oportunitat de créixer com a humanitat. És fonamental garantir un enfocament unificat i coordinat per abordar les necessitats dels refugiats, amb independència del seu origen.

Respostes a mitjà i llarg termini

En arribar gairebé al tercer any de guerra a gran escala a Ucraïna, es preveu que la situació es vagi allargant cada vegada

més, especialment a l'est i el sud del país, on els bombardejos i els atacs selectius contra les infraestructures s'han convertit en part de la vida quotidiana.

14,6 milions de persones a Ucraïna necessitaran ajuda humanitària multi-sectorial (HNRP), entre les quals uns 3,7 milions de desplaçats interns per la guerra. S'espera que el nombre de refugiats que busquen protecció a tot Europa es mantingui estable al voltant dels 5,9 milions, amb continus moviments pendulars entre Ucraïna i els països d'acollida.

Segons un dels últims informes d'ACNUR, gairebé el 80% dels refugiats espera tornar a Ucraïna algun dia, encara que només el 14% té previst fer-ho més o menys aviat. La preocupació per la seguretat segueix sent primordial, juntament amb l'accés als serveis bàsics, l'habitatge i els mitjans de subsistència, per als refugiats i desplaçats interns a l'hora de decidir si tornen o no.

La nostra experiència amb One Proposal, d'acord amb aquests resultats, planteja un canvi important en la resposta a les persones refugiades: des del primer dia, ens hem compromès a dur a terme un acompanyament integral a mitjà i llarg termini.

Això significa no tan sols distribuir aliments i ajuda d'emergència, com passava sobretot al llarg dels primers mesos, sinó també proporcionar allotjament a mitjà termini, educació, suport a la integració i formació per a l'ocupació.

De fet, en un futur immediat es plantegen almenys quatre reptes que apunten a la integració social: suport psicosocial, integració en els sistemes educatius,

accés a l'habitatge i formació per a l'ocupació.

Un element que continua focalitzant l'acompanyament a les persones refugiades ucraïneses és la seva composició, amb una profunda feminització. La llei marcial que prohibeix la sortida d'homes d'entre 18 i 60 anys fa que el 80% siguin dones i nens, i un nombre de persones grans més vulnerables.

Aquesta situació continuada de separació de les famílies té fortes conseqüències per a les parelles i en gran manera entre la població infantil. Aquesta separació també està agreujant la duríssima situació que viuen els homes que són a la primera línia de front, i que han tingut poques oportunitats de descans o relleu.

El desgast d'una guerra de baixa intensitat, al costat de les eleccions tant als Estats Units com a la Unió Europea, poden tenir al llarg de 2024 conseqüències crucials en el desenvolupament d'un conflicte en què Ucraïna necessita un fort suport exterior dels seus aliats.

Olena, una refugiada ucraïnesa, acollida per JRS Romania, ens anima a mantenir viva l'esperança: «Independència de les circumstàncies, és crucial que romanguem i seguim sent bons éssers humans. Aquests esdeveniments poden arrabassar-nos fàcilment l'esperança i la bondat dels nostres cors. Desitjo la pau al món, no tan sols a Ucraïna, i que tothom pugui tornar a casa seva».

Alberto Ares
Director de JRS Europa